

Idrettsdeltakelse og trening blant ungdom i Oslo - Barrierer, frafall og endringer over tid

Guro Ødegård, Anders Bakken og Åse Strandbu

Denne rapporten gir en oversikt over hvor mange Oslo-ungdommer i alderen 13-19 år som deltar i organisert idrett og som driver med ulike treningsaktiviteter. Foruten å rette et særskilt fokus på minoritetsjenters deltakelsesmønster, ser vi på ungdoms motiver for drive med fysisk aktivitet og hvordan deltakelsesmønstre har endret seg over tid. Det er en målsetting med rapporten å få mer kunnskap om drivere og barrierer for unges deltakelse i idrett og trening, og i rapporten forfølger vi tre typer av deltakelsesbarrierer som litteraturen om frivillig organisasjonsdeltagelse omtales som *individuelle*-, *kontekstuelle*- og *subjektive* betingelser. Dette gjenspeiles ved at vi undersøker hvordan deltagelse i idrett og trening påvirkes av (1) *individuelle* faktorer som kjønn, innvandringsbakgrunn, alder, sosioøkonomiske faktorer og andre familieressurser for deltakelse i idretts- og treningsaktiviteter, av (2) *kontekstuelle* faktorer som geografisk bosted i Oslo, foreldres opprinnelsesland og religiøs tilhørighet, og av (3) *subjektive* betingelser som unges interesser og motivasjon for å delta eller ikke delta i organisert idrett og andre treningsformer.

Rapporten bruker data fra ungdomsundersøkelsen Ung i Oslo 2015. 24 000 skolelever ved omtrent alle ungdomsskolene og de videregående skolene i Oslo deltok i undersøkelsen gjennom å besvare et omfattende spørreskjema om ulike sider av deres liv, deriblant idrettsdeltagelse og treningsvaner. Studien er en oppfølgingsundersøkelse fra tilsvarende Ung i Oslo-undersøkelser gjennomført i 1996 og 2006. Dataene gir dermed mulighet til å analysere endringer de siste 20 årene. I analysene skiller vi mellom jenter og gutter og mellom minoritetsungdom (begge foreldre født i utlandet) og majoritetsungdom (minst én forelder født i Norge). Vi undersøker også hvordan idrettsdeltakelse og treningsaktiviteter varierer etter ungdommens alder.

Hovedkonklusjoner

De viktigste konklusjonene fra arbeidet er som følger:

- (1) Sammenliknet med 20 år tidligere, er det i 2015 en litt høyere andel av ungdommene i Oslo som deltar i organisert idrett. Dette viser at idretten over tid har opprettholdt sin sterke posisjon i ungdomsmiljøene.
- (2) Minoritetsjenter er i langt mindre grad med i idretten enn andre ungdommer. Også minoritetsguttene deltar sjeldnere i organisert idrett, men forskjellen til majoritetsguttene er ikke spesielt stor.
- (3) Gapet i idrettsdeltakelse mellom ungdom med og uten minoritetsbakgrunn har fortsatt å øke, også det siste tiåret. Idrettens posisjon har dermed ikke blitt styrket blant unge med minoritetsbakgrunn. Tvert imot er det færre minoritetsgutter som i dag driver med idrett enn for 20 år siden. For minoritetsjentene har andelen som driver med idrett vært like lav hele tiden.
- (4) Langt flere unge i dag enn for 20 år siden har vært innom idretten en eller annen gang i løpet av oppveksten. Dette skyldes først og fremst at barneidretten har styrket sin posisjon, noe som gjelder i alle de gruppene vi har fokus på i denne rapporten. Selv om flere minoritetsjenter har vært med i barneidretten enn tidligere, har dette likevel ikke ført til at flere er med i ungdomsidretten.

- (5) *Familieressurser* er den viktigste enkeltdriveren for å forstå hvorfor minoritetsungdommer har lavere deltakelse i idrett enn andre. Slike ressurser handler både om foreldrenes utdanning, familieøkonomi og hva slags fokus familien har på fysisk aktivitet og foreldreinvolvering i barnas idrettsaktivitet.
- (6) Minoritetsjenter deltar likevel mindre i idrett enn andre, selv når vi tar hensyn til at de har mindre tilgang til denne typen familieressurser. Rapporten viser at det gapet som står igjen dels har sammenheng med at minoritetsjentene legger mer vekt på skolearbeid, de er generelt noe mindre opptatt av trening og at det er noe ved idrettslagene som treningsarena som ikke synes å tiltrekke minoritetsjenter i like stor grad som andre ungdommer.

Stabilt høy deltagelse, men økende polarisering

Mer detaljert viser studien at 42 prosent av alle tenåringer i Oslo trener i et idrettslag minst et par ganger i måneden. Svært mange av disse trener ukentlig, og en ikke ubetydelig andel trener mange ganger i uka. Dette viser hvor sterkt idretten står blant ungdom, og at idrett og trening fortsatt utgjør en sentral fritidsaktivitet for svært mange.

Samtidig varierer idrettsdeltakelsen med kjønn og innvandringsbakgrunn. Andelen som trener i et idrettslag minst et par ganger i måneden er:

- 52 prosent blant majoritetsguttene
- 46 prosent blant minoritetsguttene
- 40 prosent blant majoritetsjentene
- 20 prosent blant minoritetsjentene

Rapporten viser altså at minoritetsjenter fortsatt er sterkt underrepresentert i den organiserte idretten. Minoritetsguttene deltar derimot i større grad enn majoritetsjentene, men i mindre grad enn majoritetsguttene. Minoritetsjentenes underrepresentasjon i idretten er ikke noe nytt, og resultatene fra 2015 føyer seg inn i rekken av funn fra tidligere studier av ungdoms idrettsdeltagelse i Oslo.

Gjennom tenårene er det et betydelig frafall i idretten. Dette gjelder både for gutter og jenter, uavhengig av minoritetsbakgrunn. På videregående er det små forskjeller i idrettsdeltakelse mellom gutter med og uten innvandringsbakgrunn. Minoritetsjenter er derimot betydelig mindre aktive enn majoritetsjenter både på ungdomstrinnet og i videregående opplæring.

I løpet av de siste 20 årene har det samlet sett vært en liten økning i andelen ungdommer som deltar i idrett. Men økningen gjelder kun ungdom med norskfødte foreldre – og ikke for minoritetsungdommer. For minoritetsgutter har det vært en nedgang i deltakelse, mens andelen minoritetsjenter som deltar i idretten har vært konstant lav over tid.

Rapporten dokumenterer tilsvarende trender for den delen av ungdommenes treningsaktivitet som foregår utenfor den organiserte idretten. Andelen som oppgir å trene utenfor et idrettslag har økt noe over tid blant majoritetsungdom, mens det har vært en liten nedgang blant minoritetsungdom.

Det generelle bildet er likevel at endringene i treningsaktivitet og idrettsdeltakelse over tid er forholdsvis små, men på ett område kan vi dokumentere nokså markante endringer: Andelen unge som aldri har vært med i et idrettslag er blitt betydelig redusert de siste to tiårene. Dette viser at det er stadig flere unge som vært innom idretten en eller annen gang i løpet av oppveksten. Dette må forstås i lys av den kraftige veksten innenfor barneidretten det siste tiåret. I denne rapporten

kommer endringen til syne slik: mens 68 prosent av Oslo-ungdom i 1996 en eller annen gang gjennom oppveksten hadde vært med i idrett, gjelder dette 82 prosent i 2015. Denne markante økningen gjelder uavhengig av kjønn og innvandringsbakgrunn, og for minoritetsjentene har andelen som har vært innom idretten økt med 20 prosentpoeng (fra 36 prosent til 56 prosent) fra 1996 til 2015.

Selv om flere minoritetsjenter oppgir å ha vært innom idretten i løpet av oppveksten, har det altså ikke økt andelen som er idrettsaktive i tenårene. Dette tyder på at den tidligere observerte skjevheten i rekrutteringen inn i barneidretten kan ha utjevnet seg noe mellom jenter med minoritets- og majoritetsbakgrunn i Oslo, og at terskelen for å komme *inn* i idretten er blitt lavere.

At barneidretten over tid har styrket sin posisjon – og det i alle grupper – mens deltakelsen i ungdomsidretten har vært forholdsvis konstant, innebærer at det er stadig flere som dropper ut et eller annet sted på veien fra barneidretten og gjennom tenårene. Rapporten viser at frafallet er størst blant minoritetsjenter og minst blant majoritetsgutter. Frafallet skjer stort sett gjennom hele tenårene, med størst nedgang fra 10. trinn og utover.

Oppsummert kan vi si at idretten over tid har styrket sin posisjon hos Oslo-ungdommer, men bare for ungdom med norskfødte foreldre. Blant minoritetsguttene er den noe svekket. Utviklingen viser at gapet i idrettsdeltakelse mellom minoritetsjenter og andre ungdommer fortsetter å øke – noe som innebærer tendenser til økt polarisering over tid. At andelen minoritetsunge som aldri har vært med i idretten gjennom oppveksten er kraftig redusert, tyder på at polariseringen først og fremst er et ungdomsfenomen og ikke et barnefenomen.

Drivere og deltagelsesbarrierer for å være med i idrett

Rapporten viser at noen typer familieressurser er svært viktige betingelser for om unge er idrettsaktive eller ikke. Dette gjelder uavhengig av om ungdommenes foreldre har innvandret til Norge eller ikke. Unge som vokser opp i familier med høy utdanning og god økonomi (sosioøkonomisk ressurssterke) har langt større sannsynlighet for å være aktiv i organisert idrett enn de som vokser opp i sosioøkonomisk ressursvake familier. Generelt er andelen som deltar i idrett om lag dobbelt så høy i de øverste sosiale lagene (55 prosent) som i de nederste (28 prosent). Fordi unge med minoritetsbakgrunn kommer oftere fra familier med knappe økonomiske ressurser og der foreldrene har lav utdanning, innebærer det at de som grupper stiller med et dårligere utgangspunkt enn majoritetsungdom for å drive med idrett.

Analysene viser at familiens sosioøkonomiske ressurser er den enkeltfaktoren som i størst grad forklarer minoritetsungdommenes underrepresentasjon i idretten. Blant guttene bidrar slike ressurser ikke bare til å forklare hele gapet mellom minoritet og majoritet, minoritetsgutter i familier med lav sosioøkonomisk status er noe oftere idrettsaktive enn majoritetsgutter med tilsvarende sosioøkonomisk bakgrunn. Vi kan altså si at det finnes en svak, men (selvstendig) positiv «effekt» av å ha innvandringsbakgrunn blant guttene. Også blant minoritetsjentene forklarer familiens sosioøkonomiske ressurser mye, men langt fra alt.

At familiens økonomi og utdanningsnivå framstår som viktige drivere for å forstå forskjeller i deltagelse mellom ungdom med og uten minoritetsbakgrunn føyer seg inn i et mønster vi også har sett i andre ungdastudier andre steder i landet. Det som er nytt i denne studien er at vi har hatt et bredere perspektiv *på familieressurser* enn bare de sosioøkonomiske. Vi har også undersøkt betydningen av foreldrenes holdninger og engasjement rundt trening og idrett. Rapporten viser at unge som vokser opp i familier hvor verdien av trening og idrett står sterkt, og har foreldre som gjør

en ekstra frivillig innsats som trener eller lagleder, deltar i langt større grad enn andre. Dette gjelder også uavhengig av innvandringsbakgrunn og familiens sosioøkonomiske status.

Analysene viser at idretts- og frivillighetskulturen står langt sterkere i familier hvor de unge har foreldre født i Norge, enn blant unge med innvandrerforeldre. I analysen konkluderes det med at forskjeller i hvordan unge opplever egne foreldrenes holdninger og engasjement inn mot idretten, bidrar til å forklare mye av gapet i idrettsdeltakelse mellom majoritets- og minoritetsungdommer. Hvordan slike holdninger dannes, er nok komplekse og vil dels være et resultat av foreldrenes egne interesser og erfaringer med idrett, og foreldrenes respons på hva slags interesser og ferdigheter barna deres har innen idretten. Funnene er likevel interessante og underbygger tidligere forskning som peker på idrettens posisjon som en viktig bestanddel i middelklassefamiliers oppdragerprosjekt. Når idretten går fra å være fysisk aktivitet og lek til «utviklingsfremmende lek», blir det å sikre barnas involvering i idrett, og følge dem opp, en viktig del av den nye involverte oppdragelsen.

Deltagelsesgapet: Betydning av motivasjon, tid og religion

Selv om familiens ressurser og holdninger forklarer en god del av minoritetsjentenes deltakelse i idrett, synes forklaringen på deres underrepresentasjon å være mer kompleks enn for gutta: Mens det meste av variasjonen mellom majoritets- og minoritetsgutter kan tilskrives sosioøkonomiske ressurser, står mye av variasjonene i minoritetsjentenes deltakelse fremdeles uforklart – selv etter at en har kontrollert for ressursvariablene. I rapporten har vi forsøkt å teste ut noen typer av forklaringer.

For det første har vi undersøkt om minoritetsjenter sjeldnere er med i idrett fordi de rett og slett er mindre *interessert* i å trene. Rapporten viser at dette kan være noe av forklaringen, men likevel ikke hele. For selv om minoritetsjenter i mindre grad enn andre ungdommer driver med en eller annen form for trening, er det likevel så mange som sju av ti minoritetsjenter som trener minst et par ganger i måneden (mot åtte av ti majoritetsjenter). Dette tallet er langt høyere enn andelen minoritetsjenter som trener i idrettslagene (der to av ti trener). Kontrastene mellom minoritetsjentenes treningsmønster og andre ungdommer er altså langt mindre på treningsarenaer utenfor idretten, noe som kan tyde på at det er noe ved idretten i seg selv som i mindre grad appellerer til jenter med minoritetsbakgrunn. I rapporten diskuterer vi blant annet hvorvidt idretten framstår som en mindre viktig arena for sosialt fellesskap for jentene enn for guttene – og da for minoritetsjenter spesielt.

For det andre har vi undersøkt hvorvidt minoritetsjenter er generelt mindre opptatt av å være med i *andre typer av organiserte fritidsaktiviteter* og om dette kan bidra til å forklare deres generelt lave deltakelse i idrett. Analysene viser at dette ikke er en relevant forklaring. Minoritetsjenter (og minoritetsgutter) er i større grad enn majoritetsungdommer med i organiserte fritidsaktiviteter utenom idretten, der deltakelse i ungdomsklubber og religiøse foreninger trekker opp. Det viser seg også at minoritetsungdommene kombinerer deltakelse i andre organiserte aktiviteter med idrettsdeltakelse i større grad enn ungdom med norskfødte foreldre. Deltakelse i andre organisasjoner ser med andre ord ikke ut til å gå på bekostning av minoritetsungdoms deltakelse i idretten, slik vi ser hos majoritetsungdommen – snarere tvert imot.

For det tredje har vi undersøkt om minoritetsjentes lavere deltakelse handler om at de i større grad enn andre prioriterer *skolearbeid*. Minoritetsjenter er de som bruker mest tid på lekser, men det er likevel ikke spesielt utslagsgivende for å forstå gapet i idrettsdeltakelse. I rapporten viser vi at det bare er svake sammenhenger mellom hvor mye tid ungdom bruker til lekser og det å være idrettsaktiv. Der vi finner noen sammenhenger handler det om at de ungdommene som bruker spesielt lite tid på lekser også er de som er minst med i idrett. Dette viser at det generelt sett ikke er en nødvendig motsetning mellom det å drive med idrett og det å satse på skolen.

Likevel er det slik at når vi spør ungdom som har sluttet i idrettslag om hvorfor de sluttet, er det mest utbredte svaret at «de måtte bruke tid på skolearbeidet». Minoritetsjentene er de som i klart størst grad mener dette. Nesten halvparten (44 prosent) av de minoritetsjentene som har sluttet i idrettslag oppgir dette som en svært viktig grunn til at de sluttet. Funnene er altså noe tvetydige og indikerer at for noen ungdommer – og da minoritetsjenter i større grad enn andre – kan det være en motsetning mellom å være med på idretten i ungdomsårene og det å satse på skolen.

I rapporten har vi også undersøkt sammenhenger mellom deltakelse i idrett og *religiøs tilhørighet*. Rapporten gir her et sammensatt bilde. Blant ungdom med norskfødte foreldre finner vi at de kristne oftere er med i idretten enn de som ikke er kristne. Denne effekten er sterkest for guttene. Blant minoritetsungdom finner vi et tilsvarende mønster blant de muslimske guttene, som oftere er med i idretten enn de som ikke er muslimer. Blant minoritetsjentene er det derimot motsatt. Her er det lavest deltakelse blant muslimske jenter. Dette indikerer at religion – og i særlig grad islam - har ulik betydning for gutter og jenters idrettsdeltagelse. Likevel er bildet noe mer sammensatt. Rapporten viser nemlig stor variasjon i deltakelse innad i gruppen muslimske jenter, avhengig av hvilket land foreldrene er født i. Jenter med Pakistanske foreldre er lavest representert i idretten (9 prosent), mens jenter med foreldre fra Tyrkia deltar i betydelig større grad (19 prosent).

Rapportens styrke er at vi gjennom et stort datasett, som omfatter svært mange ungdommer, kan gi et nokså detaljert oversiktsbilde over hvor idretten står sterkt og hvor den står mindre sterkt. På denne måten kan vi løfte fram noen faktorer som kan bidra til å forklare noe av gapet i deltagelse mellom minoritetsjenter og de andre ungdomsgruppene. Selv om vi har gitt mange svar, åpner det seg også flere spørsmål. Ett spørsmål handler om hvorfor gutter og jenter med minoritetsbakgrunn har såpass ulik deltakelse i idrett, selv om de altså har tilsvarende sosioøkonomisk, religiøs og etnisk bakgrunn. Er det noe ved oppdragelsesstilene som gir gutter og jenter i innvandrerfamilier ulike betingelser for deltakelse i idrett? Et annet spørsmål handler om hvordan lokalsamfunn og idrettslag lykkes i å rekruttere minoritetsjenter inn i idretten og beholde dem gjennom ungdomsårene. For å få svar på slike spørsmål og en dypere forståelse av mulige deltagelsesbarrierer blant minoritetsjenter vil det være behov for flere kvantitative studier, men vi vil også løfte behovet for forskning med et kvalitativt design. Kvalitative nærstudier av lokale idrettskulturer vil kunne gi et verdifullt bidrag for å få mer kunnskap om det komplekse bildet av barrierer som trer fram i denne rapporten.